

BİZ SƏNİ UNUTMURUQ, ƏHMƏD ŞMİDE!

Namaz MANAFOV,
Mingəçevir Dövlət
Universitetinin dosenti,
filologiya üzrə fəlsəfə doktoru
manafov49@mail.ru
<mailto:manafov49@mail.ru>

Uzun müddətdir ki, "Ədəbiyyat qəzeti"ni və "Kredo"nu izləyirəm. Bu qəzetlərin hər nömrəsini səbirsizliklə gözləyirəm. Bəzi yazıları tələbələrə birlikdə oxuyub, mütəkirə də edirik. Hər dəfə bu qəzetlərlə elmi yazılar da veririk. Son illərdə həm "Ədəbiyyat qəzeti", həm də "Kredo" çox maraqlı, oxunaqlı olubdur.

"Ədəbiyyat qəzeti"ndə Azərbaycan ədəbi elitasının nüfuzlu simalarından sayılan Azər Turanın "Böyük alim Hans Peter Ahmet Şmide və onun Heydər Əliyev uğrunda mücadiləsi" (16 yanvar 2023), "Ötən yazıya sözdər: Əhməd Şmidenin itirilən haqqını bərpə edə biləcəyimi" (8 mart 2023) və ədəbiyyatşünas Orxan Arasın "Vəfa və Əhməd Şmide" (25 yanvar 2023) adlı təsirli yazılarını birməfəsə, həyəcanla oxudum. Hər üç yazının mövzusu eynidir: Görkəmli ədəbiyyatşünas alim Əhməd Şmide 1996-cı ildə Bakı Dövlət Universitetinin fəxri doktoru seçilsə də, sonradan Universitetin bu nüfuzlu siyahısında onun adı unudulub.

...Xatirələr mənə keçən əsrin altmışıncı illərinin sonuna aparır. O vaxt M. F. Axundov adına Azərbaycan Pedaqoji Dillər İnstitutunda Alman və Azərbaycan dilləri ixtisası üzrə üçüncü kursda oxuyurdum. Sovet İttifaqının qılıncının, necə deyirlər, dalı da kəsirdi, qabağı da.

Amma Respublikanın həyatında bir canlanma, bir oyanış var idi. Respublikaya yeni rəhbər - Heydər Əliyev gəlmişdi. Millət özünü tanımağa başlayırdı. Başqa sözlə, yeni rəhbər milləti özünə tanıtdı. Milləti dünyaya tanıtdı, dünyanı millətə tanıtdı. İnsanların milli düşüncə, milli ruh, milli kimliyi oyanırdı. İndi adamlar milli mənsubiyyətinə görə qürur duyurdular.

O vaxta qədər sovetlər birliyinin geridə qalan respublikalarının biri olan Azərbaycan nəhəng tikinti meydanını xatırladırdı. Respublikada böyük tikinti, quruculuq işlərinə start verilmişdi. Azərbaycanın həyatında həlledici və şərtləyici bir mərhələ başlayırdı.

Ölkə rəhbərinin Azərbaycan dilindəki çıxışları biz tələbələrə mənəvi dəstək, ruh yüksəkliyi verirdi.

Milli mədəniyyət və ədəbiyyat böyük surətlə inkişaf edir, yaradıcı qüvvələr qarşısında yeni üfiqlər açılırdı.

... Altmışıncı illərin sonunda Dillər

İnstitutunun coxtirajlı "Bilik" qəzeti hamımızın sevimli qəzeti idi. Tez-tez məqalələrlə çıxış edirdim, qəzetə seir verirdim (Qəzetə əvvəlcə Bilal Muradov, sonradan Zeydulla Ağayev redaktorluq etmişdi).

...İnstitutun əsas binasına gələndə adət üzrə yenə də III mərtəbəyə "Bilik"

Əhməd ŞMİDE

qəzetinin redaksiyasına qalxdım. Rəhmətlik Zeydulla müəllim "Səni axtarıram", dedi.

"Təcili dəftər-qələm götür, Almaniya qonaq gəlib, alman dilini sən bilirsən, ondan müsahibə al. İndicə Şifahi nitq laboratoriyasına getdilər" (Zeydulla Ağayev ingilis dili mütəxəssisi idi, sonradan filologiya elmləri doktoru elmi dərəcəsi, professor elmi adı aldı, istedadlı tərcüməçi idi).

Tələsik ikinci mərtəbəyə Cəfər Mehdi oğlu Cəfərovun yaratdığı Şifahi nitq laboratoriyasına düşdüm. Alman dili müəllimimiz Sevdə Pepinova, tanınmış şair Bəxtiyar Vahabzadə və Almaniya gəlmiş qonaq (o, Əhməd Şmide idi) şirin söhbət edirdilər.

Sevdə Pepinova hündür boylu, dolu bədənli, baxımlı, gülürlük, həm də yerli gələndə çox ciddi bir qadın idi. Həm müəllimlər, həm də tələbələr ona ehtiramla yanaşır, çəkinir, bir sözünü iki etməirdilər. Sevdə xanımın atası Əhməd bəy Pepinov Azərbaycan Demokratik Respublikası dövründə Əmək və Əkinçilik Naziri işləmişdi (Sevdə xanım nazirin yeganə qızı idi). Sevdə xanımın anası Xurşud Ağayeva Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti Parlamentinin sədr müavini Həsən bəy Ağayevin qızı idi. Sevdə Pepinova Azərbaycan SSR-in xalq artisti, aktyor Lütfoli Abdullayevlə ailə həyatı qurmuşdu.

"Yad qonaqla" söhbət edən Bəxtiyar

Vahabzadəni də yaxşı tanıyırdıq. Bizim dövrün tələbələri onu alim (professor) kimi tanıyırdı, şair kimi sevirirdilər. Necə deyirlər, o dövrdə artıq "...qatlayıb dizinin altına qoymuşdu alim Bəxtiyar şair Bəxtiyar." Dərsə başladığımız birinci gündən partaların altından "Güllüstan" poemasının mətnində yazılmış səhifələri çıxırdı. 1968-1969-cü illərdə institut kollektivi ilə Bəxtiyar Vahabzadənin "İkinci səs" pyesinə dəfələrlə baxmışıq (o illər Azərbaycan Milli Dram Teatrında bu əsər tez-tez tamaşaya qoyulurdu). Alman dili ixtisası üzrə yuxarı kurs tələbələri bu əsəri - "Die andere Stimme" ("İkinci səs") alman dilində tamaşaya qoymaq üçün məşqlər edirdilər.

Salam verib, Sevdə Pepinova yaxınlaşdım (onu özümə daha yaxın bilirdim, öz müəllimim kimi). "İnstitut qəzeti üçün müsahibə almaq istəyirəm, icazə verirsinizsə..." dedim.

Sevdə xanım cəld və işgüzar şəkildə: "Mən icazə verə bilmərəm, qonaq Bəxtiyar müəllimindir, ondan icazə al".

Söhbətimizi eşidən Bəxtiyar Vahabzadə: "Bir şərtlə, yazını mərkəzi qəzetə də verəcəksən," dedi. Bir an duruxdum. O vaxt mərkəzi qəzetə seir vermək, yazı dərc etdirmək çətin məsələ idi. Görək şeirin şeir ola, yazın da yazı... Nəyə görəsən alman qonaqla müsahibədən də çəkinirdim. Almaniya gəlib, bədən səhv buraxaram. Həm də mərkəzi qəzetlərdə senzura var.

"Kömək etsəniz, mərkəzi qəzetlərdə də verərəm," dedim. Bəxtiyar müəllim elə o saat: "Sabah Qəşəm müəllimin yanına apar, mənim adımla ver". Doğrusu, həyəcan keçirdim. Heç əvvəlcədən sual da hazırlamamışdım. Bir üstünlüyüm, alman dilini bilməyim idi. Qonağın sözlərini yazmaq üçün dəftərimi açıb, həyəcanla "Özünüzdü təqdim edin, işiniz

ləri Almaniya sevirilməyi?

Cavab: Azərbaycan şeirlərini almanlar çoxdan, keçən əsrlərdən sevirirlər.

(Yəqin ki, Əhməd Şmide hələ XIX əsrdə Bodenstedtin Mirzə Şəfi Vazehdən etdiyi tərcümələri, Mirzə Şəfi Vazehin nəğmələrini nəzərdə tuturdu. Görəsən belədirmi!?)

Sual: Siz daha çox Bəxtiyar Vahabzadənin şeirlərini tərcümə edirsiniz. Bunun bir səbəbi varmı?

Cavab: Bəxtiyar bəyin şeirləri oxucuya bəxtiyarlıq verir.

Yazdığım məqalə institutun "Bilik" qəzetində dərc olundu. Yazımın özünü köçürüb, "Azərbaycan gəncləri" qəzetinə getdim. Məqaləni qəzetin redaktoru

Sevdə PEPİNOVA

Qəşəm Aslanova verib "Bəxtiyar Vahabzadə göndərib," dedim. Növbəti həftə məqaləm "Azərbaycan gəncləri" qəzetində dərc olunmuşdu.

Sonrakı illərdə Əhməd Şmide Azərbaycanlıların yaxın dostuna çevrildi. Azərbaycan ədəbiyyatının ən yaxşı nümunələrini alman dilinə tərcümə etdi (Bu tərcümələr arasında "Kitabi-Dədə Qorqud" dastanı da var).

Əhməd Şmide Azərbaycanlı, azərbaycanlıları sevirdi. Respublikamızın ən çətin günlərində belə, Heydər Əliyev uğrunda mübarizələrdən biri idi. Heydər Əliyevi türk dövlətçilik tarixində ölməz lider hesab edirdi.

Əhməd Şmide öləndən sonra (10 oktyabr 2010-cu il) Qarabağ haqiqətlerini Avropaya tanıtdı.

"Ədəbiyyat qəzeti"nin baş redaktoru Azər Turanın və ədəbiyyatşünas Orxan Arasın yazıları - Əhməd Şmidenin adının universitetin fəxri doktorları sırasında unudulması xəbəri mənə kədərliyəndirdi. Əhməd Şmidenin itirilən haqqı bərpə olunacaqmı?

Hörmətli Əlirza müəllim! Bu yazını sevimli "Kredo"ya göndərəkən yenidən Bakı Dövlət Universitetinin saytına girdim (http: www.bdu.az > content). Baş səhifədə Universitetinin fəxri doktorlarının siyahısına addım...

...Sevincimdən kövrəldim. Əhməd Şmidenin adı və şəkli fəxri doktorlar siyahısına əlavə edilib, şəklin altında "Əhməd Şmide - Görkəmli ədəbiyyatşünas alim" sözləri yazılıb... İndi türk dünyasının yaxın dostu, Azərbaycanı öz Vətəni kimi sevən Əhməd Şmidenin ruhu şadıddır...

Sağ ol, "Ədəbiyyat qəzeti!"

Sağ ol, Azər Turan!

Sağ ol, Orxan Aras!

Sağ ol, Bakı Dövlət Universiteti!

Sual: Siz Azərbaycan dilindən alman dilinə tərcümə edirsiniz. Bəs bu şeir-